

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG LEGUTÓBBI DÖNTÉSEIBŐL

1234/B/1995. AB HATÁROZAT –
A TERHELT KÖZREMŰKÖDÉSE
A SZAKÉRTŐI ELJÁRÁSBAN, VALAMINT
ELMEÁLLAPOTÁNAK VIZSGÁLATA

Alkotmány 57. § (2) bekezdés – ártatlanság vélelme
Alkotmány 54. § (1) bekezdés – élethez és méltósághoz
való jog

Alkotmány 54. § (1) bekezdés – általános személyiségi
jog: önrendelkezési jog, magánszféra védelméhez való jog

Alkotmány 54. § (2) bekezdés – kínzás, kegyetlen elbá-
nás tilalma

Emberi jogok európai egyezménye 6. cikk 2. pont – ár-
atlanság vélelme

Emberi jogok európai egyezménye 2. cikk 1. pont – élet-
hez való jog

Emberi jogok európai egyezménye 8. cikk 1. és 2. pont
– magánélet védelme és a megengedett beavatkozás

9/1992. (I. 30.) AB határozat

42/1993. (VI. 30.) AB határozat

26/1999. (IX. 8.) AB határozat

46/1991. (IX. 10.) AB határozat

A Magyar Közlönyben közzé nem tett határozatában az Alkotmánybíróság a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (Be.) két rendelkezését vizsgálta (Be. 73-74. §§). A 73. § szerint a terhelt és a sértett köteles – a műtétet és a műtétnek minősülő vizsgálati eljárást kivéve – a szakértői vizsgálatnak magát alávetni, és tűrni az elengedhetetlenül szükséges vizsgálatot. A terhelt a tűrésre kényszeríthető is. A 74. § szerint a terheltet a bíróság legfeljebb egy hónapra elmeállandósított állapotba utalhatja, ha elmeállapotának hosszabb megfigyelése szükséges. Az Alkotmánybíróság – igazodva az indítvány trejedelméhez – a támadott jogszabályok alkotmányosságát csupán a terhelt alkotmányos jogai szempontjából vizsgálta. Az ügy előadója *Erdei Árpád alkotmánybíró* volt.

1. Az Alkotmánybíróság megállapította: nem elmenthető az ártatlanság vélelmével, hogy a Be. előírja a szakértői közreműködés kötelezettségét, és lehetővé teszi a véleményadáshoz elengedhetetlenül szükséges szakértői vizsgálatra kényszerítést. Ugyancsak nem ütközik az ártatlanság vélelme követelményébe a terhelt elmeállapotának – a személyi szabadságtól megfosztást is magában foglaló – vizsgálatát biztosító törvényi rendelkezés. E cselek-

mények ugyanis nem a bűnösség jogerős megállapításának következményei, hanem a büntetőjogi felelősség eldöntéséhez szükséges és elengedhetetlen bizonyítás részei, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges.

2. A szakértői vizsgálatban közreműködés kötelezettsége, illetve a tűrésre kényszerítés, tekintettel a műtét lehetőségét e körben kizáró rendelkezésre is, továbbá az elmeállapot vizsgálatának elrendelése önmagában nem jelenti az emberi méltóság sérelmét. Azt, hogy ennek konkrét végrehajtási módja sem sértheti a méltóságot, az Alkotmánybíróság szerint a Be.-nek az az alapvető rendelkezése garantálja, melynek értelmében a büntetőeljárásban az állampolgári jogokat tiszteletben kell tartani (Be. 4. §). Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az „állampolgári jogok” kategóriájának tartalmát az alkotmányban biztosított alapvető jogok adják. A büntetőeljárás egyes cselekményei tehát csak ezek tiszteletben tartásával hajthatók végre.

Az emberi méltóság jogából mint általános személyiségi jogból levezetett önrendelkezési jog korlátozása a szakértői vizsgálatban – figyelembe véve a cél fontosságát – megfelel az arányosság és szükségesség alkotmányos követelményeinek. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az elmeállapot vizsgálatát célzó alapjog-korlátozás megengedése szintén nem jelenti a terhelt rendelkezési jogának szükségtelen és aránytalan korlátozását.

Kétségtelen, hogy a terhelt személy szakértői vizsgálata (például egy vérvizsgálat) szükségképpen érinti az emberi méltóságból fakadó magánszféra védelméhez való jogot. Ha azonban ez a törvénynek megfelelően, az állami büntetőigény érvényesítése érdekében történik, szintén nem tekintendő sem szükségtelen, sem aránytalan korlátozásnak.

3. Az Alkotmánybíróság végül megállapította, hogy a sérelmezett törvényi rendelkezések nem adnak alapot kínzásra, kegyetlen, embertelen, megállító bánásmódrá; a terhelt közreműködői kötelezettsége nem foglalja magában, hogy hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérlet alanya legyen.

Az Alkotmánybíróság határozata indokolását az Emberi Jogok Európai Bizottsága számos határozatára hivatkozva támasztotta alá.

35/1999. (XI. 26.) AB HATÁROZAT –
VISSZAHATÓ HATÁLY

Alkotmány 57. § (4) bekezdés – a visszaható hatályú büntető jogalkotás tilalma

Polgári és politikai jogok egyezségokmánya 15. cikk 1. pont – a visszaható hatályú büntető jogalkotás tilalma

Emberi jogok európai egyezménye – 7. cikk 1. pont – a visszaható hatályú büntető jogalkotás tilalma

11/1992. (III. 5.) Ab határozat

42/1993. (VI. 30.) AB határozat

A Btk. büntethetőséget megszüntető okokat tartalmaz a kábítószerrel visszaélés vétsége, illetve a kábítószer fogyasztásával összefüggő, kétévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő vétségek tekintetében. A megszüntető okok lényege, hogy a büntetőeljárás alá vont személy nem büntethető, ha az eljárás alatt okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószerfüggőséget megelőző vagy gyógyító kezelésben részesült. A kezelés időtartamára a Be. szabályai szerint az eljárás felfüggesztésének van helye.

Az Országgyűlés 1999. február 28-i hatállyal a büntethetőséget megszüntető ok megállapításának feltételeit két ponton szigorította: egyrészt már nem általában a kábítószerélvezők, hanem szűkebb csoportjuk, a már kábítószerfüggők esetében teszi lehetővé a büntetőjogi felelősségre vonás elmaradását, és ennek feltételül – értelemszerűen – már nem a kábítószerfüggőséget megelőző és gyógyító, hanem csupán a kábítószerfüggőséget gyógyító kezelést határozza meg (Btk. 282/A. §). A Btk. módosításával egyidőben és összhangban módosultak a Be. vonatkozó rendelkezései is: az eljárásnak a gyógyító kezelés miatti felfüggesztésére is csak a *kábítószerfüggő* terheltek esetében van helye [Be. 137. § (2) bekezdés, 169. § (5) bekezdés.]

Az indítványozó szerint a Be. módosítása azt eredményezi, hogy azon kábítószerélvező terheltek esetében, akik cselekményüket a Btk. módosítását megelőzően követték el, tehát velük szemben még az enyhébb anyagi jogi rendelkezéseket kellene alkalmazni, nincs lehetőség az eljárás felfüggesztésére. Ez pedig közvetve a szigorúbb büntetőjogi szabály visszaható hatálya tilalmába ütközik. Az ügy előadója Erdei Árpád alkotmánybíró volt.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy önmagában a módosított Be. nem jelent visszaható hatályú büntető jogalkotást. Az a körülmény azonban, hogy a törvényalkotó nem alkotott a büntetőeljárás felfüggesztésére átmeneti szabályt arra az esetre, amikor a Btk.-nak az 1999. február 28-ig hatályos büntethetőséget megszüntető ok megállapítására

van lehetőség, alkotmányellenes helyzetet idézett elő. Az átmeneti szabály hiánya ugyanis megakadályozza a Btk. 2. §-ban foglalt alapelv érvényesülését, azaz az elkövetés idején hatályos – adott esetben enyhébb elbírálást jelentő – büntető jogszabályok alkalmazását, így az alkotmány 57. § (4) bekezdéséből közvetlenül levezethető a szigorúbb büntető törvény visszaható hatálya alkotmányos tilalmának gyakorlati megvalósulása.

26/1999. (IX. 8.) AB HATÁROZAT –
ELŐZETES LETARTÓZTATÁS

Alkotmány 55. (1) bekezdése – a szabadság és személyi biztonság joga

Alkotmány 57. § (2) bekezdés – az ártatlanság vélelme

Alkotmány 2. § (1) bekezdés – jogbiztonság

Alkotmány 8. § (2) bekezdés – az alapjog korlátozása

Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 9. cikk – szabadság és személyi biztonság joga

Emberi jogok európai egyezménye 5. cikk – szabadság és biztonság joga

Emberi jogok európai egyezménye 6. cikk 2. pont – ártatlanság vélelme

Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (80) 11. számú ajánlása az ítélethozatal megelőző fogva tartásról

Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1245. számú ajánlása (1994) az ítélet megelőző fogvatartásról

9/1992. (I. 30.) AB határozat

42/1993. (VI. 30.) AB határozat

5/1999. (III. 31.) AB határozat

Az ügy alapja a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvénynek (Be.) a 92. § (1) bekezdése, mely a terhelt előzetes letartóztatásának eseteit tartalmazza a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetében. E szerint előzetes letartóztatásnak akkor lehet helye, ha a terhelt megszökött, vagy szökésétől lehet tartani [a) pont]; ha alaposan feltehető, hogy az eljárást megghiúsítaná vagy megnehezítené [b) pont]; s végül ha az eljárás alatt újabb bűncselekményt követett el, alaposan feltehető, hogy a megkísérelt bűncselekményt véghezvinné, vagy újabb bűncselekményt követne el [c) pont]. Az indítványozók szerint e rendelkezések sértik a jogbiztonságot, valamint az alkotmánynak a személyes szabadságot és az ártatlanság vélelmét biztosító rendelkezéseit. Az Alkotmánybíróság a támadott rendelkezések egyetlen pontját találta alkotmányellenesnek. Határozata indokolásában az Alkotmánybíróság részletesen hivatkozott korábbi e tárgyú határozataira, valamint az egyezségokmány és az egyezmény szövegére és az Európa Ta-

nács több dokumentumára is. Az ügy előadója *Erdei Árpád alkotmánybíró* volt.

1. Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a támadott rendelkezések nem ellentétesek az ártatlanság vélelmével. Több korábbi határozatra hivatkozva a döntés indokolása kifejtette, hogy az ártatlanság vélelmének lényegi eleme, hogy a terheltet mindaddig, amíg a bíróság jogerősen el nem ítéli, nem kezelhetik bűnösként. Az államnak azonban kötelezettsége van az állami büntetőhatalom gyakorlására, a büntetőigény érvényesítésére; indokolt, hogy ennek a feladatnak a teljesítéséhez az állami büntetőhatalmat gyakorló szerveknek hatékony eszközök álljanak rendelkezésükre. Az ilyen eszközök – különösen a kényszerselekmények – alkalmazása érinti a büntetőeljárás alá vont személy alkotmányos jogait, esetenként súlyosan jogkorlátozóak. Ezért alkotmányos követelmény, hogy e kényszerselekmények szükségesek és arányosak legyenek.

Az egyén személyi szabadságának a jogerős ítélet megelőző bírói elvonása (ilyen az előzetes letartóztatás is) azonban nem jelenti a terhelt bűnösként való kezelését, azt, hogy az ártatlanság vélelme megdőlt volna, hiszen az ilyen kényszerintézkedés nem

büntetés, hanem a büntetőigény hatékony érvényesítését célzó intézkedés.

2. Az Alkotmánybíróság határozata szerint a Be. 92. § (1) bekezdése c) pontjának az a fordulata, mely nem csupán szabadságvesztéssel fenyegetett, hanem *bármely* újabb bűncselekmény megakadályozására lehetővé teszi a személyes szabadságtól megfosztást, az elérni kívánt célhoz képest aránytalan korlátozása az alapjognak, ezért *alkotmányellenes*.

3. Nem ellentétes azonban a személyes szabadság alkotmányos alapjogával, illetőleg e jog korlátozására vonatkozó, az alkotmány 55. § (1) bekezdése és a 8. § (2) bekezdése összevetéséből levezethető követelményekkel az előzetes letartóztatás elrendelésének a Be. 92. § (1) bekezdésében meghatározott többi oka. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ugyanis az állami büntetőigény érvényesítése érdekében a társadalom védelme és a közérdek szempontjából alkotmányosan is szükséges, és indokolt annak lehetővé tételre, hogy az állam a bűncselekmény alapos gyanújával terhelt személyt szabadságától időlegesen megfosssa a büntetőjogi felelősségre vonás megghiúsításának megakadályozása érdekében.

(Az összefoglalót Bitskey Botond készítette)